

Oppgave nr. 2 Sjanger og kvinnesyn i Jane Austen's roman *Pride and Prejudice*

1. Innledning

Rundt 200 år etter at Jane Austen's romaner først ble publisert, oppleves de fortsatt som aktuelle og interessante. Austen levde mellom 1775 og 1817 og hører dermed tidsmessig til i den romantiske perioden, men hun betraktes likevel ikke som noen typisk romantiker – til det er hennes skildringer både av karakterer, miljø og handling for realistiske og usentimentale. Jeg skal i denne oppgaven vise at romanen *Pride and Prejudice* kan karakteriseres som en sedeskildring med trekk fra utviklingsromanen. Deretter vil jeg diskutere i hvilken grad de kvinnelige hovedpersonene er i samsvar med samtidens rådende kvinneroller, med utgangspunkt i Sidsel Vogts framstilling av kvinnesynet i England, Frankrike og USA på 1700- og 1800-tallet (Vogt 1991).

2. Beskrivelse av *Pride and Prejudice*

2.1 Handling, temaer og synsvinkel

Pride and Prejudice er kanskje den mest kjente av Austen's romaner og handlingen er sentrert om mulighetene og skjebnene til hovedpersonen Elizabeth og hennes gifteferdige søstre og bekjente på den engelske landsbygda. Elizabeth's familie tilhører den fattige landadelen, og døtrene har ingen andre muligheter til å bli tilfredsstillende forsørget enn å bli gift med en velhavende mann. Gjennom en rekke misforståelser og forviklinger lykkes Elizabeth og den eldste søsteren Jane begge i å finne en ektemann de holder av og respekterer, og samtidig sikre sin framtid og en god posisjon i samfunnet. Dette er også svært sentrale temaer i Austen's romaner, nemlig ekteskap, dannelse, penger og moral, dvs. nødvendigheten av å finne en ektepartner av likeverdig moralsk karakter, samt problematiseringen av begrepet klasse, i betydningen formell tilhørighet til adel og de bemedlede, eller i betydningen av følelsesmessig og moralsk dannelse og kultur, og i forlengelse av dette de fornuftsmessige og økonomiske hensyn som lå til grunn for ekteskapet.

Handlingen formidles gjennom hovedpersonen Elizabeth's øyne, og det finnes dermed ingen allvitende forteller; det som er skjult for Elizabeth, er skjult for leseren. Leseren er dermed ikke objektiv i sin vurdering av historien. Dette har den virkning at leseren i stor grad opplever de samme overraskelser og den samme etterpåklokskap

som hovedpersonen, og altså gjennomgår en utviklingsprosess sammen med henne. Man kan derfor ikke alltid ta det for gitt at virkeligheten er slik Elizabeth oppfatter den, da hun skildres realistisk, som en dynamisk sammensatt person som endrer seg i forhold til omgivelsene, og som derfor også kan ta feil. Også gjennom den ironiske tonen varsles det at ikke alt må tas for god fisk, og beskrivelsen av Mr. Wickham som "the happy man towards whom almost every female eye turned" (Austen 2003 s. 75) gjør i hvert fall at denne leseren, i motsetning til Elizabeth, fatter mistanke til Wickham's karakter og hensikter, om enn bare på grunn av sjangerforventningen om at "helten" i en roman ikke vil være så lite sammensatt.

2.2 Sjangerbestemmelse av *Pride and Prejudice*

Som nevnt over faller Austen's forfatterskap tidsmessig inn under romantikken, uten at det gjør Austen til noen romantisk forfatter. Hennes romaner står heller i en realistisk tradisjon, gjennom detaljerte og troverdige beskrivelser av miljø og karakterer, men preges likevel av fraværet av livets mørkere sider, og elendighet, død og sykdom finnes i liten grad. Hun sees som å danne en bro mellom de engelske 1700-tallsromanene og den viktorianske periodens mer programmatiske realister (Verdens litteraturhistorie 1987 s. 278). Romanene betegnes som sedeskildringer (Verdens litteraturhistorie 1987 s. 278 og Ridderstrøm 2006 s. 92), som "i detalj beskriver sosiale handlemåter og konvensjoner for oppførsel innen borgerskapet" (Ridderstrøm 2006 s. 92). *Pride and Prejudice* føyer seg inn i denne beskrivelsen da den nettopp behandler slike konvensjoner, om hva som sømmer seg innenfor ulike klasser og sosiale grupperinger, og særlig hva som forventes av kvinner når det gjelder ekteskap og romantiske forbindelser. For eksempel er den mindre attraktive Charlotte Lucas' giftemål med den fjollete Mr. Collins et eksempel på en desperat handling, som likevel betraktes som det fornuftige og det som forventes. På den måten avsløres og problematiseres de reelle, økonomiske beveggrunnene for ekteskap i Austen's samtid. I motsetning til Charlottes forventede og aksepterte atferd, som det likevel stilles moralske spørsmål til, er Lydias atferd da hun rømmer med Mr. Wickham, et brudd på alle normer. Slik kommenteres og diskuteres skrevne og uskrevne lover gjennom personenes kommentarer og reaksjoner, og gjennom deres handlinger.

Pride and Prejudice har også trekk fra utviklingsromanen, som jo er beslektet med sedeskildringen, eller kan sees som en videreutvikling av denne.

Utviklingsromanen har som prototyp Goethes *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, som beskriver en ”helts utvikling til modenhet” (Verdens litteraturhistorie 1987 s. 188) med fokus på den indre, åndelige prosessen. Denne typen romaner ”skildrer innflytelsen fra tradisjon, kultur og samfunn på personlighetsutviklingen” (Store norske leksikon, nettversjonen). I *Pride and Prejudice* gjennomgår de to hovedpersonene Elizabeth Bennet og Fitzwilliam Darcy begge en indre utvikling ved å erkjenne sine feil, nettopp sine stolthet og sine fordommer, og kommer gjennom denne erkjennelsen fram til ny forståelse av seg selv og den andre. (Miles 2003 s. 40-41).

3. Kvinnerollen i *Pride and Prejudice*

3.1 Kvinnenes plass i samfunnet på slutten av 1700-tallet

Til tross for det rolige og harmoniske landsbysamfunnet som formidles i Austen’s romaner, var samtiden en brytningstid, preget av den de omveltninger som den industrielle revolusjon medbrakte, samt av den franske revolusjon. Disse omveltningene førte også til motreaksjoner, og revolusjonsfrykt og konservative tendenser gjorde seg gjeldende. Dette medførte en slags nasjonalisme og bevisstgjøring av såkalt nasjonale verdier og tradisjoner, og det er innenfor denne typen ”country konservatisme” at handlingen i *Pride and Prejudice* finner sted (Miles 2003 s. 114).

Også kvinnesynet er preget av disse brytningene. Fra midten av 1700-tallet ble det etablert en nytt kvinneideal for middelklassen, som i sterkere grad enn før var sentrert om hus og hjem, oppdragelse, reproduksjon og religion (Vogt. 1991 s. 62). Dette kvinnesynet bunnet i Rousseau, Kant og Hegels særartstanke, som gikk ut på at det forelå en grunnleggende ulikhet mellom kjønnene, og argumenterte for ulike, atskilte sfærer for hvert kjønn, og det er i henhold til Vogt ”rimelig å se disse tenkerne [dvs. Rousseau, Hegel og Kant] som uttrykk for sin tid og klasse” (Vogt 1991 s. 86). I henhold til særartstanken var kvinners felt definert til hjem og familie, og kvinnen ble tillagt spesielle moralske, estetiske og religiøse oppgaver, men frakjent fornuft og evne til abstrakt tenkning (Vogt 1991 s. 85). Derfor hadde de heller ikke evne til å lære mer kompliserte ting, og de skulle helst ikke utmerke seg verken med boklig lærdom eller kunstneriske aktiviteter. Deres avhengige situasjon skapte begrensninger på alle områder i livet og gav dem liten plass til å utfolde seg på, og forventningene til

dem er treffende formulert av Lise Karin Øzgen: ”Idealkvinnen på slutten av 1700-tallet var ikke en kreativ eller sterk kvinne; i stedet skulle hun være hjelpeløs og avhengig av andre, og hennes liv var fylt av selvoppofrelse. Hun skulle aldri være misfornøyd med forholdene i livet sitt, aldri søke uavhengighet og skulle alltid være avhengig av mannen” (Øzgen 2005 s. 84-85).

3.2 Kvinnene i Pride and Prejudice

Romanens viktigste kvinnelige hovedpersoner er Elizabeth Bennet, og deretter søsteren Jane. Jane presenteres i første kapittel hvor Elizabeth snakker om Jane og hvordan hun fortjener Mr. Bingley’s oppmerksomhet: ”You never see a fault in any body. (...) With *your* good sense, to be so honestly blind to the follies and nonsense of others!” (Austen 2003 s. 17). Senere, når Jane og Mr. Bingley endelig blir forlovet, uttrykker faren om de forlovede: ”You are each of you so complying, that nothing will ever be resolved on; so easy, that every servant will cheat you; and so generous, that you will always exceed your income”, til hvilket Jane svarer: ”I hope not so. Imprudence or thoughtlessness in money matters, would be unpardonable in *me*” (Austen 2003 s. 329). Presentasjonen av Jane er dermed sammenfallende med det inntrykket vi får av henne gjennom hennes handlinger og oppførsel, og både i glede og skuffelse er hun tilbakeholden og hensynsfull overfor andre. Jane er dermed den i romanen som i størst grad tilsvarende den rådende kvinnerollen på Austen’s tid.

Elizabeth er en mer kritisk og selvstendig person enn Jane, og mer enn tidens krav tilsa. I hennes omtale av Jane som referert over får vi innsyn også i Elizabeth’s karakter, og det er tydelig at Elizabeth ikke på samme måte fyller kvinnerollen som forventet, idet hun er mindre godtroende og aksepterende overfor andres negative egenskaper, enn Jane. Hun kontrasteres da også med søsteren som å ha ”more quickness of observation and less pliancy of temper than her sister” (Austen 2003 s. 17). Når hun ankommer Netherfields andpusten og sølete, blir søstrene til Mr. Bingley talerør for tidens krav, idet de anser det hele for ”conceited independence” og ”indifference to decorum” (Austen 2003 s. 36). Det er særlig denne selvstendigheten, det spontane og livlige i hennes natur som gjør at hun avviker fra tidens kvinneideal – hun er verken passiv, underdanig eller godtroende.

Man kan kanskje hevde at hun ikke særlig ukonvensjonell, og hun setter ikke spørsmålsteget ved sammenfunnets innretning eller kvinnenens stilling; hun kjenner sin

plass og stikker seg ikke fram. Den som gjør det, hennes ”lærde” søster Mary, blir framstilt som latterlig og uattraktiv (se for eksempel Austen 2003 s. 9 og s. 98).

Likevel insisterer Elizabeth på å bruke sin egen dømmekraft og moralfølelse heller enn å blindt akseptere samfunnets normer. Disse er i stor grad sammenfallende med hennes egne, men når hun konfronteres med tomme eller ufornuftige krav, stoler hun på seg selv. Dette blir for eksempel tydelig i konfrontasjonen med lady Catherine de Bourgh (Austen s. 336 – 339), hvor denne mener at et ekteskap mellom Elizabeth og Mr. Darcy må forhindres på grunn av Elizabeths ”lave forbindelser” og status.

4. Konklusjon

Jeg har vist at *Pride and Prejudice* er en sedeskildring hvor Austen skildrer mulighetene og begrensningene til middelklassens kvinner. Jane Bennet er den av hovedpersonene som i størst grad samsvarer med tidens kvinnebilde, mens Elizabeth, som i noen grad avviker fra dette idealet, er den vi identifiserer oss med og får størst sympati for. I henne ser vi en person som vil gjøre alt for å gjøre sin mann lykkelig, men som aldri vil gjøre seg til eller undertrykke seg selv for å behage ham. Elizabeth samsvarer ikke med kvinnerollen, men gjenspeiler den likevel nettopp ved at hennes personlighet og atferd i enkelte henseender står i konflikt med tidens idealer, på en måte som avslører det latterlige ved noen av disse.

Litteratur:

Austen, J. (2003). *Pride and Prejudice*. London: Penguin Books.

Miles, R. (2003). *Jane Austen*. Horndon, Tavistock, Devon: Northcote House Publishers Ltd.

Ridderstrøm, H. (2006). *Tekstsamling I: Litteraturhistorie*. Oslo: Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag.

Store norske leksjon, nettutgaven. Oslo: Kunnskapsforlaget ANS. Lokalisert 31. mai 2007 på Verdensveven: <http://www.snl.no>

Verdens litteraturhistorie: Bind 4 1720 – 1830. (1987). Oslo: Gyldendal norsk forlag.

Vogt, S. (1991). *Kvinnenes sosialhistorie: Kvinnesyn og kvinneliv i Enlgand, Frankrike og USA ca 1650 – 1920*. Oslo: Universitetsforlaget.

Øzgen, L. (2005). Kvinnelige komponister i skyggen av tradisjonell musikkhistorie. I: L. Selsing (Red.), *Feministisk teori, kvinne- og kjønnsforskning i Rogaland*. Stavanger: Arkeologisk museum i Stavanger. Lokalisert 31. mai 2007 på Verdensveven: http://www.ark.museum.no/AmS-NETT/femi_teori.PDF